

A fiatalok és a fekete-fehér jegyében

B. Szabó György

A modern grafikának

tavalyi nemzetközi seregszemléje Ljubljanában — a IV. Grafikai Biennale — háromszáz művész kilencszáz lapjának a találkozója volt. Két szembeötlő jelenségre a néző azonnal felfigyelhetett: a fiatal grafikus nemzedék feltörésére, és arra a mind teljesebben kifejezésre jutó törekvésre, hogy a fekete-fehér újra visszanyerje évszázados jogait.

Az eddigi három ljubljanoi Biennialén ez a törekvés még kevésbé kifejezetten érvényesült, s míg mindhárom Biennale anyaga a modern grafikai eljárások és kísérletezések széles skáláját és lehetőségeit villantotta fel (vonatkozik ez elsősorban a kő megmunkálására és a színes litográfia kifejezett egyeduralmára), a IV. Biennale egyik alapvető tényeként éppen a fekete-fehérhez való visszatérést kell kiemelnünk.

A már-már festészté váló grafika,

különösen a litográfia, egyre bonyolultabb technológiai eljárások segítségével, a színek felülnyomásának egyre szélesedő skálájával és mind állhatatosabb ismétlődésével, azután a maratásnak, a ráspolynak, a fészűknek sokfajta és rafináltan alkalmazott használatával, eljutott a sajátos „grafikai festészet” megteremtéséhez, ehhez a felemás grafikai vagy festészeti törekvéshez, ehhez az érdekes, figyelemreméltó kísérletezéshez: a sokszorosítással készült grafikai lapok törvényeinek és szabályainak a tágitásához és korszerűsítéséhez, de egyben felszámolásához is. A korszerű technika eredményei — így volt ez évszázadokon át — soha nem kerülték meg a képzőművészetet: egy-egy új anyag felfedezése, megmunkálása és alkalmazása képzőművészeti feladattá lett előbb-utóbb, gondoljunk az építészetre, a szobrászatra, a festészetre és az iparművészetre: az anyag pedig,

a maga törvényeinek megfelelően, megteremtette a maga szépségeszményeit, érett és követendő mintáit és példáit.

Az új festék- és kötőanyagok, a papírgyártás minőségi teljesítményei, az egyéb megmunkálási eszközök növekvő száma és tökéletesítése, a felünyomási eljárások lehetőségeinek állandó tágítása — a litográfia esetében — a megmunkálásra váró alapanyagoknak, a kőnek mind gondosabb és körültekintőbb kiválasztása és kiképzése — a művéség túltengését eredményezheti és eredményezi is. A „kombinált technika” uralma lép fel és köszönt be: kísérletezés is, de azon túl: az alkotói tehetetlenség beismerése. Festéset is, grafika is — lényegében se az egyik, se a másik: úttörés és kísérletezés, agonizálás és haldoklás — egy évszázados műfaj széthullása és felbomlása.

A fekete-fehérhez való visszatérés

nem egyértelmű a grafikai eszközök felújításával, nem jelent visszatérést a grafika klasszikus fegyvereihez: a modern technológiai eljárások itt is teljességgel érvényesülnek. A vonaltisztaság a felületek megmunkálásának rafináltan alkalmazott bonyolításában fokozottan érvényesül, dominál; a formák és a vonalak szövevényességében feszültség bujkál és húzódik meg; a geometrizálás tisztaságát az érzelmesség árnyékolja és bontja fel; a kétdimenziós felület a fekete-fehér eljárásban a koncentrációt feltételezi: szükszavúságot, zártságot, játékosságot, rendet, fegyelmeztséget, de ugyanakkor mindennek az ellentétét is: az áradást, a kitárulkozást, a lazítást, a megkövesedést, az esetlegességet, az improvizációt, a kötetlenséget. A technológiai eszközök tökéletesedésével a kifejezőmód gazdagodott, a moduláció skálája mind kiterjedtebbé vált: leheletszerű szürkék és mélyfeketek közötti feszültségek csapnak át egymásba szilajon és fékezhetetlenül, vagy oldódnak fel a békés egymásmellettség szelíd-ségében és nyugalomban; a kerekded, kiegyensúlyozott formák egyhangúságát és tökéletes lezárulását kikezdi az amorf formák befejezetlenséget, töredékességet, fejleszthetetlenséget sugalmazó alakzatai; a megmunkálatlan fehér funkcionális szerepe növekvőben: a perforált fehér felületek tagolnak és egybefűznek, hiányérzetet és befejezetlenséget, ritmustalanságot és ritmikusságot szuggerálnak. A fekete-fehér világának a határai mintha eltolódtak volna, kimozdultak volna fegyelmezett nyugalomból, és a háttartalanság lehetőségei, a mindenkifejezés művészi szándéka mintha éppen a fekete-fehér megfogalmazásában — és kizárólag itt — realizálódhatna ma: nem erőgyűjtés, hanem erő, nem kísérlet, hanem megvalósulás.

Akár azokat a grafikusokat

vesszük szemügyre, akik egész életműüket a fekete-fehér eszközeivel és annak szellemében alkották meg, mint a japán Hamaguchi Yozo, aki a mezzotinta alkalmazásában fekete háttérből egyetlen, világító, ragyogó fehér felületükkel kiemelkedő tárgyak: egy falevél, egy szőlőfürt, egy gránátalma, mellé helyezett késsel — a tisztaságot eszményíti, miközben valóságos világot fenyegető szimbólumokká alakítja át, vagy az angol Evans Merlyn, aki ugyancsak a fekete-fehér, szabad asszociációkat ébresztő litográfiai lapjai után a mezzotintához nyúlt, hogy új élményanyagát — a vízszintesek és a függőlegesek tagoltságát és arányait megkísérelje egyensúlyba hozni, vagy, mint Koch Misch, aki akvatintáival újra meg újra a figuratív-absztrakt szintézisét igyekszik megteremteni, fáradhatatlanul, s egyre reménytelenebbül, nem felejtvé ki a magyar származású Párizsban élő Vasarely Viktort sem, akinek ragyogóan tiszta fogal-

mazású és kivitelezésű darabjai új harmóniák lehetőségeit kutatják és fedezik fel a régen felderített és bejáratnak hitt utakon és útvesztőkön. De az „elszíntelenedés” folyamata kétségtelenül jelen van azoknál a grafikusoknál is, akik éveken és évtizedeken át a színes grafika prófétái és művelői voltak, mint például Friedlaender Johnny, Clavé Antoni, Sugai Kumi, hogy az École de Paris jelentős egyéniségeinél maradjunk. Nem is szólva Soulages Pierre rézkarcairól és metszeteiről, amelyeken a szín szerepe és rendeltetése eleve és eredendően a kép anyagszerűségét szolgálja, megnesemesíti, a patina zománcával vonja be a teljesen kiegyensúlyozott és lezárt formát.

▼ fiatal grafikus nemzedék

feltörése — a IV. Biennale anyaga szerint — általános jelenség. A harmincas évek nemzedéke most lép fel, s rögtön hozzátehetjük: értékes, művészi mondanivalóit megfogalmazni és kifejezni tudó generációt ismerhetünk meg.

A brazil fiatalok közül De Lamônica Roberto és Bonomi Maria fekete-fehér akvatintái és rézkarcai a mesterségbeli tudás, a kompozíciós készség szempontjából is kiváló alkotások, akárcsak a finn Kaskipuro Pentti hidegtűvel készített darabjai.

Az École de Paris három fiatalja új ízeket hozott: Dadi színes rézkarcai kompozíciós darabjait jelentik egy rendkívül gazdag, sokrétű képzeletnek, amely a formák bonyolítása és lágyítása felé hajlik, Poest-Clement Marita szálkás, vonalas forma kísérletei a „kombinált technika” új eljárásával lepnek meg, a spanyol származású és spanyol levegőt árasztó grafikai lapok megmunkálójá Vaquero Turcios Joaquim, friss, darabosságában is imponáló.

A jugoszláv fiatalok közül Baretić Biserkát, Gerić Tomót, Miljuš Brankót, Vila-Bogdanić Memnunát emelhetjük ki. S folytathatnánk a tehetséges lengyel fiatalokkal, Lutomski Zbigniew, Mianowski Lucjan Maria nevével, azután a spanyolokkal, az amerikaiakkal, a szovjet fiatal grafikusok felsorolásával.

A fekete-fehér reneszánszát és a fiatalok feltörését és felzárkózását, az élvonalbeli grafikusokhoz — ezt a két ténytet kellett elsősorban kiemelnünk, hogy fogalmat alkothassunk a IV. Biennale anyagáról és a korszerű grafika mai helyzetéről.